

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 3-son

VOLUME 5 / ISSUE 3 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas’ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri, Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 27-iyunda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 22,8
Adadi: 100. Buyurtma: № 84.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
27.06.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 22,8. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 84.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 27.06.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 22,8.

Units: 100. Order: № 84.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimkhonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Akhmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Kh. Khayitov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Kholboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Rakhmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

11 **RAXIMOV DILMURODJON G'ULOMJON O'G'LI**

Davlat xizmatini tasniflash va ushbu jarayonda davlat fuqarolik xizmatining o'rni

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

23 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**

Xususiyl huquq fani sohasida ilmiy tadqiqot ishlarining ilmiy-metodologik tahlili: muammo va yechimlar

36 **G'AYBULLAYEV ALISHER ISMATOVICH**

Tovar omborida omonat saqlash munosabatlarini fuqarolik-huquqiy jihatdan yanada takomillashtirish

46 **QILICHOVA MUNIRA AZIMJON QIZI**

Islom moliyasi normalariga muvofiq mudoraba shartnomasida kapital kafolati masalalari

62 **G'AFFOROV MEHRANGIZ SHAVKATOVICH**

Ulushdorlar ulush kiritish asosidagi qurilish shartnomasining zaif tarafi sifatida

73 **SIDIKOV RUSTAM**

Xalqaro huquqda uchuvchisiz uchish apparatlarining huquqiy tabiati: tasniflash yondashuvlari va suverenitet masalalari

85 **SARABEKOV A'ZAMJON ABDUQODIROVICH**

Blokcheyn va smart-kontraktlardan fuqarolik-huquqiy munosabatlarda foydalanish

92 **ZIYAMOV BOBURXON**

Raqamli diplomatiya va sun'iy intellekt: xalqaro huquqda tartibga solish jihatlari

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

102 **XABIBULLAYEV DAVLATJON YULCHIBOYEVICH**

Fuqarolik protsessida vakillik instituti: o'ziga xos ahamiyati va xususiyatlari

111 **XUDOYNazarov DADAXON AVAZ O'G'LI**

Oilaviy nizolarda mediatsiya

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

125 **NIGMATOV RUFTULLO OLIMDJONOVICH**

Buyuk Britaniyaning jinoyatchilikka qarshi kurashishga doir ilg'or tajribalari va ularning ayrimlarini milliy tizimga joriy etish masalalari

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

134 **XUDAYBERGENOV BAXRAM KUANISHBAEVICH, PARAXATOVA SHAXNOZA YERNAZAROVNA**

Ekspertiza tadqiqoti uchun namunalar olish tergov harakati sifatida: nazariy va amaliy masalalar

146 **SADRIDDINOVA LATOFAT HUSNIDDIN QIZI**

Apellyatsiya va kassatsiya: ushbu yuqori instansiyalarning sud tizimidagi o'рни

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

155 **XALIQULOV KOMOLIDDIN NOSIROVICH**

Xorijiy davlat sud hukm (qaror)larini tan olish va ijro etish bo'yicha davlatlararo munosabatlarni tartibga solishda xalqaro shartnomalarning ahamiyati

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

166 **YULDASHEV MAQSUD MAMASOLIYEVICH**

Bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirishning huquqiy asoslari tahlili

12.00.14 – HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI. JAMOAT XAVFSIZLIGINI
TA'MINLASH. PROBATSIIYA FAOLIYATI

175 **DJUMANIYAZOVA DILFUZA KAMALOVNA, SHAYAKUBOV SHOMANSUR SHAKABILOVICH**

Ijtimoiy xavf guruhiga kiruvchi yoshlar bilan ishlash tizimini takomillashtirish masalalari:
Toshkent viloyati va Toshkent shahri misolida

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

11 РАХИМОВ ДИЛМУРОДЖОН ГУЛОМЖОН УГЛИ

Классификация государственной службы и место государственной гражданской службы в этой системе

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

23 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Научно-методологический анализ научных исследований в области частного права: проблемы и решения

36 ГАЙБУЛЛАЕВ АЛИШЕР ИСМАТОВИЧ

Дальнейшее гражданско-правовое совершенствование отношений по хранению вещей на товарном складе

46 КИЛИЧОВА МУНИРА АЗИМЖОН КИЗИ

Вопросы гарантии капитала в договоре мудараба с точки зрения норм исламского финансирования

62 ГАФФОРОВ МЕХРАНГИЗ ШАВКАТОВИЧ

Долящики как слабая сторона договора долевого строительства

73 СИДИКОВ РУСТАМ

Правовая природа беспилотных летательных аппаратов в международном праве: классификационные подходы и вопросы суверенитета

85 САРАБЕКОВ АЪЗАМЖОН АБДУКОДИРОВИЧ

Использование блокчейна и смарт-контрактов в гражданско-правовых отношениях

92 ЗИЯМОВ БОБУРХОН

Цифровая дипломатия и искусственный интеллект: аспекты регулирования в международном праве

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

102 ХАБИБУЛЛАЕВ ДАВЛАТЖОН ЮЛЧИБОВЕВИЧ

Институт представительства в гражданском процессе: его значение и особенности

111 ХУДОЙНАЗАРОВ ДАДАХОН АВАЗ УГЛИ

Медиація в семейных спорах

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

125 НИГМАТОВ РУФТУЛЛО ОЛИМДЖОНОВИЧ

Передовой опыт Великобритании в борьбе с преступностью и вопросы его имплементации в национальную систему

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

134 ХУДАЙБЕРГЕНОВ БАХРАМ КУАНЫШБАЕВИЧ, ПАРАХАТОВА ШАХНОЗА ЕРНАЗАРОВНА

Получение образцов для экспертного исследования как следственное действие:
теоретические и практические вопросы

146 САДРИДДИНОВА ЛАТОФАТ ХУСНИДДИН КИЗИ

Апелляция и кассация: роль высших инстанций в судебной системе

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

155 ХАЛИКУЛОВ КОМОЛИДДИН НОСИРОВИЧ

Значение международных договоров в регулировании межгосударственных отношений
по признанию и исполнению судебных решений иностранных государств

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

166 ЮЛДАШЕВ МАКСУД МАМАСОЛИЕВИЧ

Правовой анализ основ преобразования таможенных органов в сферу, свободную
от коррупции

12.00.14 – ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ ПРЕСТУПНОСТИ. ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБЩЕСТВЕННОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ. ПРОБАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

175 ДЖУМАНИЯЗОВА ДИЛЬФУЗА КАМАЛОВНА, ШАЯКУБОВ ШОМАНСУР ШАКАБИЛОВИЧ

Вопросы совершенствования системы работы с молодёжью, относящейся к группе
социального риска: на примере города Ташкента и Ташкентской области

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 11 **RAKHIMOV DILMURODJON GULOMJON UGLI**
Classification of civil service and the role of state civil service in this system

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 23 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH**
Scientific and methodological analysis of research in the field of private law: problems and solutions
- 36 **GAYBULLAYEV ALISHER ISMATOVICH**
Further improvement of civil-legal relations of storage in a warehouse
- 46 **KILICHOVA MUNIRA AZIMJON KIZI**
Issues of capital guarantee in mudarabah contract from the perspective of islamic finance norms
- 62 **GAFFOROV MEHRANGIZ SHAVKATOVICH**
Shareholders as a weakness of the contract of share construction
- 73 **SIDIKOV RUSTAM**
The legal nature of unmanned aerial vehicles in international law: classification approaches and issues of sovereignty
- 85 **SARABEKOV AZAMJON ABDUKODIROVICH**
The use of blockchain and smart contracts in civil law relations
- 92 **ZIYAMOV BOBURKHON**
Digital diplomacy and artificial intelligence: regulation aspects in international law

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

- 102 **KHABIBULLAYEV DAVLATJON YULCHIBOYEVICH**
The institute of representation in civil procedure: its significance and characteristics
- 111 **KHUDOYNAROV DADAHON AVAZ UGLI**
Mediation in family disputes

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

- 125 **NIGMATOV RUFTULLO OLIMDJONOVICH**
Advanced experience of Great Britain in combating crime and issues of implementing some of them in the national system

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE

134 **KHUDAYBERGENOV BAKHRAM KUANI'SHBAEVICH, PARAKHATOVA SHAKHNOZA YERNAZAROVNA**

Obtaining samples for expert examination as an investigative action: theoretical and practical issues

146 **SADRIDDINOVA LATOFAT HUSNIDDIN KIZI**

Appeal and cassation: the role of these higher instances in the judicial system

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

155 **KHALIKULOV KOMOLIDDIN NOSIROVICH**

The importance of international treaties in the regulation of interstate relations on the recognition and execution of judicial rulings (decisions) of foreign states

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

166 **YULDASHEV MAQSUD MAMASOLIYEVICH**

Analysis of the legal basis for transforming customs authorities into a corruption-free sphere

12.00.14 – CRIME PREVENTION. ENSURING PUBLIC SAFETY. PROBATION ACTIVITY

175 **DJUMANIYAZOVA DILFUZA KAMALOVNA, SHAYAKUBOV SHOMANSUR SHAKABILOVICH**

Issues of improving the system of working with youth belonging to socially risk groups: on the example of Tashkent region and the city of Tashkent

Kelib tushgan / Получено / Received: 24.04.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 11.06.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.06.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3./HBAK1422

UDC: 339.543:[343.352+328.185](045)(575.1)

BOJXONA ORGANLARINI KORRUPSIYASIZ SOHAGA AYLANTIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI TAHLILI

Yuldashev Maqsud Mamasoliyevich,

Bojxona qo'mitasi Shaxsiy xavfsizlik boshqarmasi xodimi,
O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish
akademiyasi mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0009-6767-4070
e-mail: Uzsammax@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasida bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlarning huquqiy asoslari va amaliy samaradorligi, bugungi keng tarqalgan xalqaro tajriba, xususan, G20 mamlakatlari, BMT konvensiyalari va komplayens-nazorat tizimining afzalliklari o'rganilgan. Muallif AQSh, Buyuk Britaniya, Singapur, Qozog'iston va Sloveniya kabi davlatlarning bojxona sohasida korrupsiyaga qarshi samarali modullarini tahlil qilgan. Ushbu davlatlarning tanlab olinishida tadqiqotchi tomonidan so'nggi yillarda Bojxona qo'mitasi rahbariyatining tashrif buyurayotgan davlatlar va hamkorlik yo'lga qo'yilgan bojxona ma'muriyatlarining ilg'or natijalariga tayanilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-apreldagi "Bojxona ma'muriyatchiligini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-122-son Farmoni asosida qabul qilingan "Bojxona organlarini korrupsiyadan holi tizimga aylantirish" dasturidagi 40 ta chora-tadbir va ularning ijro holati baholangan. Mazkur chora-tadbirlarning baholanishida intervyu va ekspertlar fikri usullaridan keng foydalanilgan. Amaliyotdagi korrupsiyaviy holatlar misollariga tayangan holda, mavjud tizimning kamchiliklari aniqlangan. Tadqiqot davomida aynan muayyan bir sohani to'liq tavsif etuvchi qonunchilik hujjatlarini qabul qilinishida yo'l qo'yilgan e'tiborsizlik natijasida kuch va vositalar sarfida samarasizlik yuzaga kelganligi bo'yicha aniq tahlillar keltirib o'tilgan. Asosiy muammo sifatida tadqiqotchi tomonidan bojxona organlarini korrupsiyadan holi tizimga aylantirishda boshqa sohalarda bo'lganligi kabi Korrupsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi darajasida kompleks yondashuvning yo'qligi, faqat ichki buyruqlar bilan cheklanib qolinishi va tashqi omillarga e'tibor berilmasligi ko'rsatilgan. Xulosada bojxona sohasini korrupsiyadan holi qilish uchun milliy dastur qabul qilish, aniq mezonlar belgilash va xalqaro standartlarni joriy etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: bojxona, korrupsiya, komplayens-nazorat, milliy kengash, milliy ma'ruza, qonunchilik tahlili, korrupsiyasiz soha, qarshi kurashish modeli

ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ОСНОВ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ТАМОЖЕННЫХ ОРГАНОВ В СФЕРУ, СВОБОДНУЮ ОТ КОРРУПЦИИ

Юлдашев Максуд Мамасолиевич,

самостоятельный соискатель Правоохранительной
академии Республики Узбекистан
сотрудник Управления внутренней безопасности
таможенного комитета

Аннотация. В статье рассмотрены правовые основы и практическая эффективность проводимых в Республике Узбекистан реформ, направленных на превращение таможенных органов в сферу, свободную от коррупции. Исследуется международный опыт, в частности практика стран G20, положения конвенций ООН и преимущества системы комплаенс-контроля. Автор анализирует успешные антикоррупционные модели в таможенной сфере таких стран, как США, Великобритания, Сингапур, Казахстан и Словения. Выбор указанных государств обоснован тем, что в последние годы руководство Таможенного комитета Узбекистана активно налаживало сотрудничество именно с этими странами. Особое внимание уделено анализу реализации 40 мероприятий, предусмотренных Программой преобразования таможенных органов в систему, свободную от коррупции, утверждённой на основе Указа Президента Республики Узбекистан от 27 апреля 2022 года № УП-122. В процессе оценки использовались методы интервью и экспертного опроса. На основе конкретных примеров из практики выявлены недостатки существующей системы. Отмечается, что из-за отсутствия комплексного подхода на уровне Национального совета по борьбе с коррупцией, как это имеется в других сферах, реализация программ ограничивается внутренними приказами, при этом внешние факторы остаются без должного внимания. В статье также проанализированы случаи неэффективного использования ресурсов, вызванного принятием нормативных актов без всестороннего анализа сектора. В заключение представлены рекомендации по принятию национальной программы по борьбе с коррупцией в таможенной сфере с определением чётких критериев и внедрением международных стандартов.

Ключевые слова: таможня, коррупция, комплаенс-контроль, Национальный совет, национальный доклад, правовой анализ, безкоррупционная сфера, модель противодействия коррупции

ANALYSIS OF THE LEGAL BASIS FOR TRANSFORMING CUSTOMS AUTHORITIES INTO A CORRUPTION-FREE SPHERE

Yuldashev Maqsud Mamasoliyevich,

Officer of the Personal Security Department

of the Customs Committee,

Independent researcher at the Law Enforcement Academy

of the Republic of Uzbekistan

Abstract. The article examines the legal basis and practical effectiveness of the reforms being implemented in the Republic of Uzbekistan to transform customs authorities into a corruption-free sphere, current widespread international experience, in particular, the advantages of the G20 countries, UN conventions, and the compliance control system. The author analyzed effective anti-corruption modules in the customs sphere of such countries as the USA, Great Britain, Singapore, Kazakhstan, and Slovenia. In the selection of these countries, the researcher relied on the advanced results of the leadership of the Customs Committee of the visiting countries and the customs administrations with which cooperation has been established in recent years. Also, 40 measures and the state of their implementation in the program "Transformation of Customs Authorities into a Corruption-Free System," adopted on the basis of the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PD-122 dated April 27, 2022 "On Additional Measures for Further Improvement of Customs Administration," were assessed. Interviews and expert opinion methods were widely used in the assessment of these measures. Based on examples of corruption cases in practice, the shortcomings of the existing system were identified. During the study, specific analyses were presented on the inefficiency in the expenditure of forces and resources as a result of negligence in the adoption of legislative acts that fully characterize a particular sphere. As the main problem, the researcher points to the lack of a comprehensive approach at the level of the National Anti-Corruption Council in transforming customs authorities into a corruption-free system, as

in other areas, limiting it only to internal orders and ignoring external factors. The conclusion provides recommendations for the adoption of a national program to eradicate corruption in the customs sphere, the establishment of specific criteria, and the implementation of international standards.

Keywords: customs, corruption, compliance control, National Council, national report, legal analysis, corruption-free sphere, counteraction model

Kirish

Har qanday davlatning xavfsizligiga tahdid tug'dirishi mumkin bo'lganligi uchun korruptsiya umumbashariy muammolardan biri hisoblanadi. Dunyo davlatlarining barchasida korruptsiyani salbiy ta'sirining oldini olish va uning xavfsizlikka tahdidiga qarshi kurashish bo'yicha strategik rejalar qabul qilingan.

Korruptsiyaning xalqaro hamjamiyat oldida turgan asosiy muammolardan biri ekanligi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan ham doimiy ta'kidlab kelinmoqda. Xususan, Davlat rahbari korruptsiyaning dunyo miqyosidagi zararini 3 trillion AQSh dollariga yaqin miqdorda ekanligini bildirib, haqiqiy holatni va korruptsiya natijasida ko'rilayotgan zararining aniq hajmini to'liq ifoda etib bo'lmashligini ma'lum qilgan.

O'zbekiston Respublikasining korruptsiyaga qarshi kurashish bo'yicha milliy tajribasida korruptsiya eng ko'p uchraydigan davlat tashkilotlarida "korruptsiyasiz soha"ga aylantirish bo'yicha alohida chora-tadbirlarni amalga oshirish muhim rol o'ynaydi. Ushbu tajribani O'zbekistonning korruptsiyaga qarshi kurashish modellaridan biri sifatida baholash mumkin. Xalqaro amaliyotda barcha sohalar uchun bir xilda qarshi kurashish usullarining qo'llanishi yetarlicha samara bermaganligi sababli, sohalarni xavf darajalariga bo'lgan holda ularning xususiyatidan kelib chiqib xatti-harakat qilishni risk-tahlil, xavfni boshqarish kabi turli nomlar bilan atash mumkin. Milliy tajribadagi "korruptsiyasiz soha" tushunchasi va mohiyatini ham aynan shunday deb ta'kidlash maqsadga muvofiq.

O'zbekiston Respublikasining "Korruptsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni qabul qilinganligiga 8 yildan ortiq vaqt o'tdi. Ushbu muddat mobaynida korruptsiyaga qar-

shi kurashish bo'yicha davlat dasturlari, 15 dan ortiq normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Natijada yildan yilga ko'plab sohalarda korruptsiyaviy holatlar aniqlanib, turli jinoiy usul va vositalar bilan talon-toraj qilingan davlat mulki o'z o'rniga qaytarilishiga erishilmoqda. Oliy ta'lim va sog'liqni saqlash tizimida eng ko'p korruptsiyaviy holatlar mavjudligi bayon etilib, dastlab ushbu sohalarini korruptsiyadan holi qilish bo'yicha tizimli choralar belgilandi. Bugungi kunda korruptsiyadan holi qilishga alohida e'tibor qaratilayotgan shunday sohalardan biri bojxona tizimi hisoblanadi.

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Korruptsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi tomonidan amalga oshirilgan tahlillar deyarli barcha sohalarda ushbu illatni butunlay yo'q qilib tashlash maqsadida amalga oshirilayotgan islohotlarning samarasiz bo'lib borayotganligini, tegishli o'zgartirishlar kiritish orqali qarshi kurashish usul va vositalarini takomillashtirish lozimligini ko'rsatib qo'ydi. Shu sababli, ushbu maqolada bojxona organlarini korruptsiyasiz sohaga aylantirish maqsadida qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlarining huquqiy tahlili va mavjud kamchiliklar keltirib o'tilgan.

Korruptsiyaga qarshi kurashish masalalari doimiy ravishda ilmiy tadqiqot olib borish uchun dolzarbligini yo'qotmagan. Ko'plab ilmiy tadqiqot ishlarida korruptsiya va uni keltirib chiqaruvchi omillar, qarshi kurashish usul va vositalari bo'yicha ma'lumotlar keltirib o'tilgan. Ushbu tadqiqot ishida aynan 2024-yil va 2025-yilning o'tgan davrida o'tkazilgan milliy va xorijiy tadqiqotlardan foydalanilgan.

Jumladan, Osaka universiteti (Yaponiya) professori Jozef Pozsgay-Alvares va Bolonya

universiteti (Italiya) tadqiqotchisi Oksana Husslar tomonidan “strategik korrupsiya” tushunchasi tadqiq qililib, korrupsiyaning faqat ichki muammo emas, balki davlatlar tomonidan geosiyosiy maqsadlarga erishish uchun qo’llanadigan vosita sifatida ham faoliyat ko’rsatishi tahlil qilingan [1].

Shuningdek, “Between Immunity and Impunity: External Accountability of Political Elites for Transnational Crime” nomli kitobida Alabama universiteti professori Yuliya Zabelina siyosiy elitalarning xalqaro huquqiy immunitetdan foydalanib, transmilliy jinoyatlardan qanday qutulishlari va bu holatga qarshi qanday choralar ko’rish mumkinligini tahlil qilgan [2].

Makkavilka Tello Bartolome, Kevin Fernandez va boshqalar korrupsiya va iqtisodiy o’sish o’rtasidagi dinamik bog’liqlikni o’rganib chiqib, korrupsiyaning iqtisodiy o’sishga ta’sirini tahlil qilishgan va bu sohadagi xalqaro aloqalarni ko’rsatuvchi modellarni ishlab chiqishgan bo’lsa, Nils Kyo-bis, Kristofer Starke va Iyad Raxvanlar tomonidan sun’iy intellektning korrupsiyaga qarshi kurashdagi imkoniyatlari va xavflari haqida tadqiqot olib borilib, AI texnologiyalarining davlat boshqaruvida shaffoflikni ta’minlashdagi rolini tahlil qilishgan.

Lekin “korrupsiyasiz soha” tushunchasi nisbatan yangi atama hisoblanganligi sababli milliy tadqiqotchilar tomonidan bu borada ilmiy izlanishlar olib borilmagan va uni tashkil etishning huquqiy asoslari tahlil etilmagan.

Material va metodlar

Mazkur tadqiqot ishi bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirishning huquqiy asoslarini kompleks tahlil qilish maqsadida ishlab chiqilgan. Tadqiqotning metodologik asosi quyidagi elementlarni o’z ichiga oladi:

Tadqiqot ishi *multidissiplinar yondashuv* asosida amalga oshirilgan bo’lib, unda huquqshunoslik, davlat boshqaruvi, xalqaro munosabatlar va kriminologiya sohalaridagi nazariy qoidalar uyg’unlashtirilgan. Asosiy yondashuv sifatida qiyosiy-huquqiy tahlil metodi qo’llangan.

siy yondashuv sifatida qiyosiy-huquqiy tahlil metodi qo’llangan.

Tadqiqot obyekti: O’zbekiston Respublikasida bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirish jarayoni va uning huquqiy tartibga solinishi.

Tadqiqot predmeti: Bojxona organlarida korrupsiyaga qarshi kurashishning normativ-huquqiy bazasi, xalqaro tajriba va amaliy samaradorlik ko’rsatkichlari.

Qo’llanilgan tahlil usullari:

Kontent-tahlil: barcha hujjatlardagi kalit atamalar va chora-tadbirlar taqsimlangan.

Strukturaviy tahlil: hujjatlar o’rtasidagi bog’liqlik va yo’l berilgan farqlar aniqlangan.

Funksional tahlil: har bir hujjatning amaliy ta’siri baholangan.

Ivent-tahlil metodi: 2022–2024-yillar davomida bojxona tizimida ro’y bergan korrupsiyaviy holatlar xronologik tartibda tahlil qilingan. Jumladan, Samarqand viloyati bojxona boshqarmasidagi 2024-yil iyun oyidagi hodisa batafsil o’rganilgan.

Tadqiqot natijalari

Tobora transmilliy tus olib borayotgan korrupsiya jinoyatiga qarshi kurashishda xalqaro hamkorlikning ahamiyati ortib bormoqda. Tadbirkorlik va iqtisodiy integratsiyaning samarali rivojlanishi sharoitida xalqaro munosabatlar subyektlari tomonidan o’zaro munosabatlarda halollikni ta’minlashning asosiy sharti hisoblangan korrupsiyaga qarshi kurashish bo’yicha turli darajada huquqiy va amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirishmoqda.

Bunda, turli darajada hamkorlikni rivojlantirish masalalarining dolzarbligi ortib bormoqda.

Xususan, rivojlangan davlatlardan iborat G20 tashkiloti tomonidan 2024-yil noyabr oyida o’tkazilgan davlat rahbarlarining navbatdagi sammitida 2025–2027-yillarga mo’ljallangan korrupsiyaga qarshi kurashish bo’yicha harakatlar rejasi tasdiqlangan. Shuningdek, xususiy sektor vakillarini korrupsiyaga qarshi kurashishda halollikni

ta'minlash bo'yicha qo'shgan hissasi uchun rag'batlantirish tamoyillari qabul qilingan.

G20 davlatlarining keyingi 3 yillikda korrupsiyaga qarshi kurashishda o'z oldiga qo'ygan rejalariga quyidagilarni kiritish mumkin:

1. Korrupsiya bilan bog'liq ishlarda aktivlarni qaytarish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

2. Benefitsiar egaligi shaffofligini ta'minlash va noqonuniy pul yuvishga qarshi kurashishni takomillashtirish.

3. Xorijdagi poraxo'rlikka qarshi kurashish.

4. Raqamlashtirish orqali davlat idoralari faoliyatining shaffofligini ta'minlash.

5. Xususiy sektor faoliyatining shaffofligini ta'minlash.

BMT Korrupsiyaga qarshi konvensiyasining 46-moddasida a'zo davlatlarning mas'ul tuzilmalari o'rtasida bevosita hamkorlik qilinishi belgilangan. Shuningdek, 54-moddada konvensiyada nazarda tutilgan jinoyatlarni tergov qilishda keng ko'lamli hamkorlik nazarda tutilgan.

Shunga ko'ra, a'zo davlatlar uchun 2021-yilda Xalqaro huquqni muhofaza qiluvchi organlarning korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha operativ tarmog'i (Global Operational Network of Anti-Corruption Law Enforcement Authorities – GlobE Network) tashkil etilgan. Ushbu tarmoq sekretariati vazifasini BMTning Narkotiklar va jinoyatchilikka qarshi kurashish boshqarmasi bajaradi.

Ma'lumki, korrupsiyaga qarshi kurashish yo'nalishida dunyo davlatlarining hamkorligini ta'minlash va birgalikdagi qarshi kurashish tizimini yaratish maqsadida xalqaro tashkilotlar tomonidan tavsiyaviy va majburiy tusdagi konvensiya, kelishuv, memorandum kabi huquqiy asoslar yaratib kelinmoqda. Shulardan biri Aktivlar haqidagi deklaratsiyalarni tekshirish uchun ma'lumot almashish to'g'risidagi xalqaro kelishuv bo'lib, u 2021-yil mart oyida Mintaqaviy korrupsiyaga qarshi tashabbus tashkiloti ((Regional Anti-

Corruption Initiative – RAI) tomonidan ishlab chiqilgan.

Ushbu kelishuv qabul qilinganidan beri ilk bor 2024-yilga kelib Makedoniya tomonidan ratifikatsiya qilindi.

Shuningdek, bir qator rivojlangan davlatlarda korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha yangi tajriba usullarining nazariy va amaliy ahamiyatini o'rganish ishlari olib borilmoqda.

Jumladan, Xitoy Xalq Respublikasi korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha 2012-yilda hukumat rahbari Si Szinpin tomonidan belgilangan islohotlar bo'yicha turli yo'nalishda tadqiqotlar o'tkazib kelishmoqda. Shunday tadqiqotlardan biri 2024-yil yakunida tadqiqotchilar Syun Li (Xun Li), Vensi Pan (Wensi Pan) va Gan Syuy (Gang Xu) tomonidan tayyorlangan "Yanada "kelishgan hukumat" Xitoyda amalga oshirilayotgan korrupsiyaga qarshi tadbirlarning xodimlar tana ko'rinishiga ta'siri" nomli maqola hisoblanadi. Maqolada 2009-yilda Xitoy davlat xizmatchilarining 40 foizdan ortig'i doimiy og'ir vazndan aziyat chekkanligi, hozirgi kunda bu kabi holatlar kuzatilmayotganligi ma'lum qilingan.

Xalqaro tajribada keng qo'llanadigan korrupsiyaga qarshi kurashish modellaridan biri "komplayens-nazorat" tizimini joriy etish hisoblanadi.

Bugungi kunda 100 dan ortiq mamlakatlardagi turli shakldagi korxona va kompaniyalarda korrupsiyaga qarshi "komplayens-nazorat" tizimi joriy etilgan. Jumladan, AQSh, Buyuk Britaniya, Singapur, Malayziya, Sloveniya, Qozog'iston "komplayens-nazorat" tizimini o'zida joriy etish bo'yicha samarali tajribaga ega bo'lgan davlatlardir.

Fransiyada 800 000 yevrodan oshiq kapitalga ega bo'lgan davlat korxonlarida "komplayens-nazorat" tizimlarini joriy etgan bo'lishlari shart.

Buyuk Britaniyaning 1 mlrd funt sterling kapitalga ega bo'lgan 700 dan ortiq davlat ulushiga korxonalar tashkil etilgan ushbu tizim turli korrupsiya xavflaridan hi-

moya qiluvchi kompleks choralar sifatida qo'llanmoqda.

Masalan, Qozog'istonda qator sohalar, xususan, bank tizimida va barcha davlat ulushi bo'lgan korxonalarda 2017-yildan boshlab, komplayens xizmatining joriy etilishi majburiy ahamiyat kasb etadi. Jumladan:

- “Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi qonunda komplayens xizmatini tartibga solish mexanizmlari kiritilgan;

- komplayens xizmatining joriy etishishi natijasida mamlakatning investitsion jozibadorligi oshishiga va xalqaro reytinglarda yuqorilashiga sabab bo'ldi;

- tizimning samarali joriy etilishi “idoriy halollik” shaklida amalga oshirilmoqda.

Shuningdek, Sloveniyaning amaliyotida bank sektorida komplayens xizmatining joriy etilishi natijasida davlat sektoriga kadrlarni tanlashda maksimal shaffof mexanizmlar o'tishga imkon berdi va korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar haqida xabar berishning mukammal tizimi yaratilgan. Mazkur xizmat faoliyati alohida qonun (“Cloveniya davlat xoldingi akti to'g'risida”gi) bilan tartibga solinadi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Tadqiqotning kirish qismida ta'kidlanganidek, “korrupsiyasiz soha” atamasi korrupsiya darajasi yuqori bo'lgan davlat tashkiloti va idoralarda qarshi kurashishning alohida usullarini joriy etish maqsadida amalga oshiriladigan kompleks choralarning umumiy nomlanishi hisoblanadi.

Bojxona organlarini korrupsiyadan holi tizimga aylantirish g'oyasi shaxsan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan ilgari surilgan tashabbus bo'lib, 2022-yil 17-fevral kuni bojxona organlari bilan videoselekt shaklida o'tkazilgan uchrashuv asos bo'lgan. Mazkur tashabbus asosida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 27-aprelda “Bojxona ma'muriyatchiligini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PF-122-son Farmoni qabul qilingan.

Farmondan ko'zlangan asosiy maqsad bojxona ma'muriyatchiligini yangi bosqichga olib chiqish, bojxona va yuk operatsiyalarini raqamli transformatsiya qilish orqali inson omilini keskin qisqartirish, bojxona sohasini ochiqlik, shaffoflik hamda ishonchlilik tamoyillari asosida korrupsiyadan holi tizimga aylantirish hisoblanadi. Shu sababli farmonning 4-ilovasi bilan “Bojxona organlarini korrupsiyadan holi tizimga aylantirish” Dasturi va 5-ilova bilan “Bojxona organlari xodimlarini korrupsiyaga qarshi kurashish, manfaatlar to'qnashuvining oldini olish, odob-axloq qoidalar va IT-texnologiyalar, telekommunikatsiyalar bo'yicha o'quv kurslarda o'qitish” reja-jadvali tasdiqlangan. Dasturda:

- bojxona organlarida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish;

- kadrlar bilan ishlash va ularni ijtimoiy himoya qilish kabi ikki asosiy yo'nalishda jami 40 ta chora-tadbirlar belgilangan.

Mazkur chora-tadbirlarga e'tibor qaratilgan bo'lsak, korrupsiyaga qarshi kurashishda xodimlarning ijtimoiy himoyasini ta'minlash va qarshi kurashish tuzilmalar faoliyatini optimallashtirishga alohida e'tibor qaratilganligini ko'rishimiz mumkin.

Amalga oshirilayotgan islohotlarga qaramasdan tizimda korrupsiyaviy holatlarning mavjudligi qarshi kurashish usullarini yetarlicha samarador emasligini ko'rsatadi. Jumladan, o'tkazilgan tezkor tadbirlar davomida avtotransport vositalari ehtiyot qismlari savdosi bilan shug'ullanuvchi MCHJning bojxona rasmiylashtiruv bo'yicha mutaxassisi mahalliy tadbirkor tomonidan 2024-yilning iyun oyida Turkiyadan olib kelingan, qiymati 850 mln so'mlik tovar moddiy boyliklar uchun to'lanishi lozim bo'lgan davlat bojlarini bojxona idoralaridagi tanishlari orqali tez va arzon narxlarda bojxona yuk deklaratsiyasini rasmiylashtirib berganligi evaziga 1300 AQSh dollari talab qilib, shundan 1100 AQSh dollarini olgan vaqtida, mazkur ishga aloqador bo'lgan, Samarqand viloyati bojxona boshqar-

masiga qarashli bojxona postlaridan birining boshlig'i ham 200 AQSh dollari olgan vaqtida ashyoviy dalillar bilan ushlanganligi korrupsiyaga qarshi kurashish bevosita vazifasi hisoblangan rahbar kadrlarning haligacha ushbu ilatdan qutulolmayotganligini bildiradi.

Shu o'rinda tabiiy savol tug'iladi, bojxona organlarini "korrupsiyasiz soha"ga aylantirish maqsadida amalga oshirilayotgan islohotlar nima uchun samara bermay qolmoqda?

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 27-maydagi "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5729-son Farmoniga asosan, 2019-yil 1-avgustdan boshlab eksperiment tariqasida kapital qurilish va oliy ta'lim sohalarida "Korrupsiyasiz soha" loyihasini amalga oshirish ishlari boshlangan. Shuningdek, 2021-yildan "Korrupsiyasiz soha" loyihasi sog'liqni saqlash, davlat xaridlari va bank tizimida ham amalga oshirish bo'yicha vazifalar belgilanib, Korrupsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi tomonidan har bir soha bo'yicha alohida "Yo'l xarita"lari tasdiqlangan.

Ta'kidlash joizki, "Korrupsiyasiz soha" loyihasini amalga oshirish uchun mazkur sohalarining tanlab olinishiga asosiy sabab sifatida ularda korrupsiyaviy xavf-xatarlarning yuqori ekanligi, korrupsiyaga oid jinoyatlar soni yildan yilga oshib borayotganligi hamda ijtimoiy so'rovnoma natijalariga ko'ra aynan mazkur sohalarida eng ko'p korrupsiya tarqalganligi inobatga olingan.

Ushbu sohalarida o'tgan davr mobaynida yo'l xaritalari va qonunchilik normalari asosida tizimli ishlar amalga oshirilib, raqamlashtirilganligi natijasida ko'plab ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Jumladan, 2023-yilda sog'liqni saqlash tizimida aniqlangan korrupsiyaviy holatlar soni 299 tani tashkil etib, 2022-yilga nisbatan 85 taga kamaygan. Ushbu ko'rsatkich banklarda mos ravishda 323 (381), oliy ta'limda 112 (187) tani tashkil etgan [3].

Bojxona organlarida ham amalga oshirilayotgan islohotlarning ko'zlangan natijani berishini ta'minlashning dastlabki zaruriy sharti huquqiy asoslarni yaratish hisoblanishi tabiiy. Lekin Korrupsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi darajasida bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirish maqsadida chora-tadbirlarni belgilanmaganligi va kompleks yondashuvni amalga oshirilmaganligi, soha bo'yicha faqatgina bojxona organlarining hamkor tuzilmalari bilan qarshi kurashilganligini ko'rsatadi. Shuningdek, 2024-yil yakunlari bo'yicha korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha milliy ma'ruzadan ham bojxona organlarini "korrupsiyasiz soha"ga aylantirish maqsadida amalga oshirilgan ishlar va ularning tahlili o'rin olmaganligini ko'rish mumkin.

2022–2025-yillar davomida bojxona organlarida korrupsiyaga qarshi kurashish qabul qilingan ichki buyruqlarning soni va qamrovi qanchalik keng bo'lmasin, ular sohani tartibga solish uchungina xizmat qiladi. Sohada korrupsiyani keltirib chiqaruvchi tashqi omillar ham mavjudligi Korrupsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi darajasida normativ hujjatlarni qabul qilishni va ijrosini ta'minlash orqali uchinchi tomon mas'uliyatini oshirishni taqozo etadi.

Xulosalar

O'tkazilgan tadqiqot natijasida bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirish masalasining O'zbekiston Respublikasi uchun strategik ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Xalqaro tajribani o'rganish natijasida korrupsiyaga qarshi kurashishning samarali modellari aniqlandi. G20 davlatlarining 2025–2027-yillarga mo'ljallangan harakatlar rejasi, BMTning GlobE Network tarmog'i va "komplayens-nazorat" tizimining afzalliklari tahlil qilindi. AQSh, Buyuk Britaniya, Singapur, Qozog'iston va Sloveniya kabi mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatdiki, endilikda tizimli yondashuv va raqamlashtirish orqali korrupsiya darajasini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar tahlili qarama-qarshi natijalarini ko'rsatdi. Bir tomondan, Prezidentning 2022-yilgi PF-122-son Farmoni asosida 40 ta chora-tadbir belgilanib, bojxona ma'muriyat-chiligini raqamli transformatsiya qilish bo'yicha muhim qadamlar tashlandi. Inson omilini keskin qisqartirish, ochiqlik va shaffoflik tamoyillarini joriy etish bo'yicha ishlar olib borildi. Boshqa tomondan, amaliyotda sodir bo'layotgan korrupsiyaviy holatlar (masalan, Samarqand viloyati bojxona boshqarmasidagi hodisa) mavjud tizimning kamchiliklarini yaqqol ko'rsatdi.

Tadqiqot davomida qator tizimli muammolar aniqlandi. Eng muhimi, Korrupsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi darajasida bojxona organlari uchun kompleks dastur mavjud emasligi hisoblana-di. Sog'liqni saqlash (299 holat, 85 taga kamayish), bank tizimi (323 holat) va oliy ta'lim (112 holat) kabi sohalarda erishilgan ijobiy natijalar bojxona tizimida kuzatilmagan. Buning asosiy sabablari faqat ichki buyruqlar bilan cheklanib qolinishi, tashqi omillarga yetarlicha e'tibor beril-

masligi va aniq baholash mezonlarining yo'qligidir.

Muammolarni hal etish uchun quyidagi chora-tadbirlar taklif etiladi:

birinchidan, Korrupsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi tomonidan bojxona organlari uchun alohida dastur ishlab chiqish va tasdiqlash zarur;

ikkinchidan, xalqaro standartlar asosida "komplayens-nazorat" tizimini joriy etish, korrupsiya xavfi yuqori lavozimlarda maxsus profilaktika mexanizmlarini yaratish lozim;

uchinchidan, natijalarni obyektiv baholash uchun aniq mezonlar va ko'rsatkichlarni belgilash, tizimli monitoring va tashqi nazorat mexanizmlarini takomillashtirish kerak.

Xulosa o'laroq, bojxona organlarini korrupsiyasiz sohaga aylantirish faqat ichki choralar bilan emas, balki xalqaro tajriba, ilmiy yondashuv va davlat dasturi asosida kompleks tizim sifatida amalga oshirilganda samarali natijalarga erishish mumkin. Bu jarayon O'zbekistonning xalqaro reytinglarda o'rnini mustahkamlash va investitsion jozibadorligini oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Pozsgai-Alvarez J., Huss O. The meeting of two worlds: strategic corruption as an emerging concept in (anti-) corruption studies and international relations. *Contemporary Politics*, 2025, vol. 31, iss. 2, pp. 306–327. DOI: 10.1080/13569775.2024.2370695/.
2. Zabyelina Y. Between Immunity and Impunity: External Accountability of Political Elites for Transnational Crime. Cambridge University Publ., 2023, p. 266. DOI: 10.1017/9781009086301
3. National report on combating corruption. Information and analytical information. Anti-Corruption Agency of the Republic of Uzbekistan, 2024, p. 70.
4. Ismailov B.I. Xorijiy davlatlarda mansabdor shaxslar aktivlarini deklaratsiya qilish [Declaration of assets of officials in foreign countries]. B.I. Ismoilov (Ed.) Tashkent, Anti-Corruption Research and Training Center of the Academy of the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan, 2019, p. 6.
5. Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari [Uzbekistan on the threshold of the 21st century: threats to security, conditions for stability and guarantees of development]. Tashkent, Uzbekistan Publ., 1997, p. 86.
6. Tairova N.M. Korruptsiya kak sotsial'noye yavleniye: istoriko-filosofskiye i politologicheskiye aspekty mirovoy mysli i praktiki [Corruption as a social phenomenon: historical, philosophical and political aspects of world thought and practice]. *Management Consulting*, 2014, vol. 2, pp. 159–169.

7. Kuznetsova N.F., Min'kovskiy G.M. Kriminologiya [Criminology]. Moscow, MSU Publ., 1994, p. 58.
8. Kairzhanov Ye.I. Prestupnost' – yavleniye sotsial'noye [Crime is a social phenomenon]. *Crime prevention*, 2003, vol. 1, p. 8.
9. Satarov G.A. Rossiya i korrupsiya: kto kogo? [Russia and corruption: who will win?]. *Russian Newspaper*, 1998, p. 2.
10. Tojiboyev K. Mansab mavqeyini suiiste'mol qilish yo'li bilan o'zgalar mulkini talon-toroj qilganlik uchun javobgarlik [Liability for plundering other people's property through abuse of official position]. Tashkent, TSIL Publ., 2004, p. 13.
11. Klitgaard R. Addressing corruption together. Paris: OECD Development Centre, 2015.
12. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. The economic consequences of legal origins. *Journal of Economic Literature*, 2017, vol. 46(2), pp. 285–332.
13. Karimov A.N. O'zbekiston bojxona tizimida korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy masalalari [Legal issues of combating corruption in the customs system of Uzbekistan]. *Jurisprudence*, 2021, vol. 2, pp. 45–52.
14. Abdullayev B.M. Korrupsiyaga qarshi ekspertizaning metodologik asoslari [Methodological foundations of anti-corruption expertise]. *State and Law*, 2022, vol. 3, pp. 78–85.
15. Anti-corruption and Integrity in Customs: International Best Practices. OECD. Paris: OECD Publ., 2023.
16. Li X., Pan W., Xu G. A "Leaner" Government? The Effect of China's Anti-Corruption Campaign on the Body Weight and Health of Public Sector Employees, 2022. DOI: 10.2139/ssrn.4363161.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 3-SON

VOLUME 5 / ISSUE 3 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.3.